

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение средняя общеобразовательная школа с. Кундустуг Каа-Хемского района.

Согласовано:

Заместитель директора по ВР

Адыя А.Н. /Адыя А.Н./
«29» августа 2025 года

Утверждаю:

Директор МБОУ СОШ
с. Кундустуг Каа-Хемского района

Давалай К.Н. /Давалай К.Н./
Приказ № 111 от «30» авг 2025 г.

**ПРОГРАММА
КУРСА ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
«НОМНУН ОННУКТЕРИ»
ДЛЯ 1 КЛАССА
НА 2025-2026 УЧЕБНЫЙ ГОД**

НАПРАВЛЕННОСТЬ: ОБЩЕИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ
ВОЗРАСТНАЯ КАТЕГОРИЯ : 6-7 ЛЕТ
СРОК РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ: 1 ГОД
ТИП ПРОГРАММЫ: ЛИНЕЙНАЯ
КОЛИЧЕСТВО ЧАСОВ: 33 ЧАСОВ

Разработала
Дараа Нина Кызыл-оловн
Педагог дополнительного образования

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Программаны тургузарда удуртулга болган документиленер.

Ажылчын программаны Россия Федерациязынын «Ооредилге дугайында» хоойлузунун 12-ги чуулунун 7-ги кезээнге, эге болгаш ниити ооредилгенин федералдыг ооредилге стандарттарынга, РФ-нын ооредилге болгаш эртем яамызынын 2021 чылдын март 22-де унген №115 дужаалынга, тус чернин бюджеттиг ниити билигнин ооредилге чери Чыргакы ниити билиг школазынын ажылчын программазынын дугайында саавырга ундезилээн.

Ук ажылчын программа ФГОС-тун кирилдезинин негелдезинге дууштур кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганы организастарынын дугайынды саавырынын негелдезинге дууштур 1 – ги класстын «Бодун номчу» номунга дууштур кылган.

Чылдан чылче уругларнын тыва дыл кырынга чоглаалдар гомчудары бергедеп база школаже уруглар орус дыл кырында чугааланып кээп турар. Ынчангаш ужулел кичээлинге сонургалы чок, шоолуг номчувас, бживес. Номчуурда орус дылдын акцентизинде номчуп турар. Ынчангаш «Номнун оннуктери» деп болгумну класста тургускан.

Программада теория талазы-биле айтырыглар, ооң соонда практиктиг кезээ-биле доостур. Класстан дашкаар ажылдын программазы 1 чыл дургузунда ургулчулээр. Неделяда шагы - 1 шак. Ниитизи-биле, чылда – 33 шак.

Болгумнун сорулгазы: уругларнын бодунун тыва дылын унелеп билиринге база оларны чогаал делегейинче хаара тутпушаан, чечен чугааларнын системалыг номчуурунга, номга ынак болурунга, оон дугайында бодалын шын, тода илередип билиринге чанчыктылары.

Болгумнун ажылы класка ооренген материалдар - биле тудуш харылзаалыг болур. Оореникчилернин чогаадыкчы чоруун билдилег удуртканындан мозу-шынар кижизидилгеви хевирлеттинер, бичиизинден класстан дашкаар ажылдарга идепкейлиг киржи, амыдыралга бодунун туружун тып алыры.

Болгумнун кылып чорудар ажылдарынын хевирлери:

1. Бот – тускайлан ажылдар: уругларын боттары номчууру, улустун аас-чогаалын чыыры, бот чогаадылга ажылын бижири, номчаан, корген чуулдеринге унелел бижири.
2. Болуктер аайы-биле ажылдар: янзы-буру экскурсиялар, темалыг хана-солуннар, альбомнар долдурарары, чуруктар чурууру.
3. Моорейлер, корулделер эрттирери.

Класстан дашкаар аянынг номчулга-уругларны чечен чогаалга хандыкшыдарынын бир аргазы, литературлуг номчулганын чарылбас кезээ. Аянынг номчулганын кол сорулгалары оореникчилерни уруглар чогаалы-биле таныштырбышаан, номга ынак болурун чедип алыр; уран чогаал дамчыштыр угаан бодалынын деннелин бедидер; эстетиктиг мозу-будужун хевирлеп, ниити сайзыралын чедип алыры; сагыш-сеткил культуразын бугу талалыг байыдары болур.

Аянынг номчулга оореникчинин назы-харын амыдыралчы дуржулгазын шынгы барымдаалаар болганда, номчуурунга сумелеп турар шын шилиттинген турар ужурулуг.

1 дугаар класска уругларнын номчулгазын шын чурумчудуп, ажыктыг кылдыр чорударынга башкынын медреселдиг шилилгези албан негеттинер. Кол черни улустун аас-чогаалы, уруглар чоглаалчыларынын чогаалдары ээлээн турарын чугула деп сумелеп турар.

Тыва улустун аас-чогаалынын эн-не дээрэ улегерин 1-ги класстарга ооредип тура, улусчу чанчыл сагылгаларны уругларга билиндирип база уруглар боттары ону эскерип билиринге чанчыктырар аргаларны ажыглаар. Оон-биле чергелештир башкы уругларнын кандыг чогаалдарга сонургалдыын, ук чогаалчынын амгы уе-чадада, ниити литературада ээлеп турар туружун барымдаалап коору база чугула.

Аянныг номчулга программанын база бир кол хевири, кол озээ-оон хой янзылыг болуп турары. Ол чорук башкыга уругларнын номчулга хереглел-сонургалын болгаш бот тускайлан номчуп база сайгарып шыдаар, шыдавазын тодарадып алырын тускайлан номчуп база сайгарып шыдаар, шыдавазын тодарадып алырынга дузалаар, уругларга чогулмачылыг хостуг шилип номчуурунга таарымчалыг байдалды тургузар.

Класстан дашкаар номчуур чогаалдарнын темалары (уенин аайы-биле), жанрлары янзы-буру болур. Бугу салгалдын тыва чогаалчыларынын уруглар чогаалынга хамаарышкан чогаалдарын башкы назы-хар аайы-биле оваарымчалыг шилип, чогаалдын дыл-домаанче, кижизидикчи утказынче кичээнгей салыр.

Аянныг номчулга болгумунун тематиказы, болуктери колдуунда класска номчулга-биле дугжуп турар. Болук бурузун болгаш ында кирип турар чогаалдарны ол-ла хевээр дес-дараалаштыр, чурум-чыскаал аайы-биле эгезинден тончузунге чедир ооредири болгаш номчууру албан эвес.

1-ги класска аянныг номчулга бижикке ооредири-биле болгаш класска номчулга-биле чергелештир башкынын удуртулгазы-биле чоруттунар. Ону чорударда орус дылдын класстан дашкаар номчулгазы-биле аралаштыр чорудар. 1-ги класска уруглар бот номчулганын баштайгы базымнарын кылып эгелээр чуве болганда, номчулга материалдарынын шилилгезинче, тематиказынче (эки ажыл-херектер, чараш аажы-чан, биче сеткилдиг, дузааргак, кээргээчел, хундулээчел, сагыш-човангыр, эш-оорзурек болуру...) кичээнгейни угландырар.

1-ги класстан эгелеп аянныг номчулга болгумунге уругларнын аразында шын харылзажып билирин сайзырадырынче угланган дараазында ажылдарны чорудуп эгелээр; ажык чугааларга хостуг киржири; бодунун бодалдарын шын, тода илередири болгаш шынзыдып шыдаары: эш-оорунун берген саналдарынга, харыыларынга эдилге болгаш чазалгаларны кириери дээш оон-даа оске.

Планнын туннелдер (ФКОС-тун негелделери)

Бот-тускайлан туннелдер:

Оореникчи бодунун узел-бодалын бот-тодарадып, бот угаап билиринче, оорениринин чугулазын, чаа билиглер шингээдип алырын медреселдii-биле угаап билиринче хой чоннарнын аразынга худа болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургуза, ону боттандырып угланган болур.

Предметтиг туннелдер:

Эртемнин тускайлыын медресе билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырынын янзы-буру аргаларын ажыглап шингээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап оорениринче, эстетиктиг корушту хевирлээринче угланган.

Метапредметтиг туннелдер:***Бот- тускайлан:***

Оске эртемнернин теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир шингээдири;

Коммуникативтиг: оске кижилер-биле, башкызы, эш-оору-биле харылзаа тудуп, чугаалажып билири, инициативтыг оттушкун ундуруп шыдаар, бодалдарын чиге, дорт илередири, оске кижиге унелел бээри.

Регулятивтиг бот угланыышкын: сорулга салып билири, план тургузуп, туннел ундуруп, бодунга унелел бээри

**«Номнун оннуктери» деп кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганын
календарьлыг планнаашкыны. 1 класс.**

№	Темалары	Шактары	Эрттирер хуннери	
			План-биле	Херек кырында
Ном билигнин дозу				
1	Экии, эргим оннук!	1	02.09	
Улустун аас чогалы				
2	Тыва улустун толү «Анай»	1	9.09	
3	Улегер домактар, тывызыктар.	1	16.09	
Ужуглел уези. Бирги чада				
Уннер болгаш ужуктер. Ажык болгаш ажык эвес уннер, ужуктер.				
4	Адаттыгыр ажык уннер.	1	23.09	
5	Аастын, дылдын мергежили.	1	30.09	
6	«Чаржып ойнаал!»	1	07.10	
7	«Арыкчыгашты ырлажыыл!»	1	14.10	
8	Катаптаашкын – ооредилгенин иези.	1	21.10	
9	Ыдыктыг саннар – 7, 8, 9.	1	04.11	
10	Чеди чузун малымайны. Анай.	1	11.11	
11	Шын соске чон ынак, шык черге унуш ынак.	1	18.11	
12-13	Ужук билбес кижиге, уну чоктан дора.	2	25.11 02.12	
14	«Арылар». Сюжеттиг чурук-биле ажыл.	1	09.12	
15	Дон черге оон огле, долеп черге малын малда.	1	16.12	
16	Чеди чузун малымайны. Теве.	1	23.12	
17	Шаг чаагай, шагаа чаагай.	1	13.01	
Катаптаашкын.				
18-19	«Хуулгаазын ужуктерим». Чогаадыкчы ажыл.	2	20.01 27.01	
Ийиги чада.				
Уннер болгаш ужуктер. Ажык болгаш ажык эвес уннер, ужуктер.				
20	Тыва дылым – торээн дылым, дыннап покпес мерген дылым.	1	03.02	
21	Чайны хоглуг эрттирдивис.	1	10.02	
22	Дыыжы кулак. Тыва чемим – далган, тараа.	1	24.02	
23	Билбеспейге дузалаш.	1	03.03	
24	Дыыжы кулак. Баларда пага.	1	10.03	
25	Кон-кон! Конга этти!	1	17.03	
26	Дыыжы кулак. Тывынгырлар, тывынарам чээ!	1	24.03	
27	Дыыжы кулак. Чечектерим саглай, саглай.	1	07.04	
28	Дыыжы кулак. Кежээпейлер.	1	14.04	
29	Торелдерим	1	21.04	
30	Дыыжы кулак. Тыва дылым онзагай уннери.	1	28.04	
31	Кажар ужуктер. Аалчы сосстер.	1	05.05	
32	Кажар ужуктер. Ее, Ёё, Юю, Яя кирген сосстер.	1	12.05	
Тыва дылдын алфавиди				
33	Ужуктер чыскаалы. Мария Кыргыз «Алфавит»	1	19.05	
Шупту		33		

Ажыглаан литература:

1. «Бодун номчу» А.А.Алдын-оол, А.Д.Иргит, С.Ч.Иргит, Кызыл -2020
2. Экии, школа! Э.Д.Ондар, Кызыл- 2002
3. Аянныг номчулга, Алдын-оол Х.С.

Всего прошнуровано и пронумеровано 6 листов.
Директор МБОУ СОШ с. Кундуштуг
Давагай К. Н.

